

УДК 378.046.4

Г. В. Гайович,
к. філол. н., доцент, завідувач кафедри інновацій,
інформаційної діяльності в освіті та навчання за міжнародними проектами,
Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту
ORCID ID: 0000-0003-0135-6191

І. В. Бабійчук,
викладач кафедри інновацій, інформаційної діяльності в освіті та навчання за міжнародними
проектами, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту
ORCID ID: 0000-0003-1345-5074

Н. М. Романюк,
викладач кафедри інновацій, інформаційної діяльності в освіті та навчання за міжнародними
проектами, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту
ORCID ID: 0000-0002-8591-7275

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.19—20.149

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СПРИЯННЯ АКТИВНОМУ НАВЧАННЮ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

H. Haiovych,
PhD in Philology, Associate Professor, Chair of the Department of innovations, information activity in education
and training on international projects, The Institute of Public Administration and Research in Civil Protection

I. Babychuk,
teacher of the Department of innovations, information activity in education and training on international projects, The
Institute of Public Administration and Research in Civil Protection

N. Romaniuk,
teacher of the Department of innovations, information activity in education and training on international projects,
The Institute of Public Administration and Research in Civil Protection

IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES TO FACILITATE ACTIVE TRAINING OF CIVIL DEFENCE PROFESSIONALS OF UKRAINE

Реалізації сучасних освітніх завдань сприяє організація активної та інтерактивної взаємодії суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності. У статті увагу зосереджено на інноваційних формах і методах навчання, які дозволяють швидко аналізувати інформацію, знаходити оптимальні шляхи вирішення завдань та розвивають творчі, інтелектуальні та професійні характеристики особистості. Розглянуто сучасні інтерактивні технології навчання, які були апробовані авторами статті в навчальних аудиторіях Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту. Розкрито особливості проведення ділової гри та відмічено як позитивні, так і проблемні моменти цієї технології.

На основі проведеного аналізу та педагогічного досвіду зроблено висновок, що сучасні інноваційні технології, які запроваджуються в освітню діяльність сфери цивільного захисту, сприяють активному навчанню слухачів, метою якого є самореалізація й самовдосконалення кожної особистості та її професійне зростання.

Implementation of modern educational tasks is facilitated by establishing of active and interactive cooperation of subject persons of educational and cognitive activity. The article focuses on innovative formats and methods of training that allow you to analyze information quickly, to find optimum ways

to solve problems and develop creative, intellectual and professional characteristics of an individual. Modern interactive training technologies, which have been tested by the authors of the article in the classrooms of the Institute of Public Administration and Research in Civil Defense, have been considered. The peculiarities of conducting a business game are revealed, and the positive and problematic aspects of this technology are observed.

Based on the analysis and pedagogical experience, it is concluded that modern innovative technologies which are implemented into the educational activity of civil defense, contribute to the active training of the students, which aims at self-realization and self-improvement of each individual and his professional growth.

Implementation of modern educational tasks is facilitated by organizing of active and interactive cooperation of subject persons of educational and cognitive activity. To ensure a successful result of educational activities in the sphere of civil defense, scientific and pedagogical staff of the Institute of Public Administration and Research in Civil Defense organize group work, work in pairs, individual work, etc. during the classes, interaction of the students with each other is encouraged, as well as with the teachers and with the educational information. The use of innovative technologies is aimed at efficient interaction, in which there is the acquisition of the new experience, new knowledge and provides an opportunity for self-realization of the individual, which contributes to the active learning of the students.

The problem of interactive learning remains relevant today. Despite the fact that the indicated issues have been investigated quite actively and for a long time, a number of issues remain open. Therefore, the aim of the article is to find the optimum innovative formats and methods for learning, in particular for the training and retraining of the specialists in the state sphere of civil defense. To achieve the goal, the analysis of scientific and pedagogical literature has been conducted and the own practical experience has been consolidated.

The authors have paid special attention to the interactive formats and methods of training that allow you to analyze information quickly, to find optimum ways to solve problems.

Based on the analysis and pedagogical experience, the authors conclude that the modern innovative technologies which are implemented into the educational activities of sphere of civil defense, contribute into the active learning of the students. Also, the latest technologies in learning are a teaching tool that stimulates students to acquire new knowledge, allows instant feedback, improves communication, improves teaching activities and encourages innovative search. The peculiarity of such learning is its focus on the students.

*Ключові слова: інноваційні форми і методи навчання, інтерактивні технології, цивільний захист.
Key words: innovative forms and methods of science, interactive technologies, civil protection.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним із напрямів модернізації освітньої діяльності у сфері цивільного захисту є удосконалення методів і форм навчання. Завдання освіти полягає в тому, щоб забезпечити умови для самовизначення та самореалізації особистості. Тож важливою компетенцією педагога-професіонала є вміння організувати навчальне середовище, яке формувало б повноцінного суб'єкта сучасного світу — носія гуманістичних поглядів, людини з глибокими знаннями й культурою, з високим рівнем професіоналізму. Реалізації цих завдань сприяє організація активної та інтерактивної взаємодії суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності [1].

Для забезпечення позитивного результату освітньої діяльності у сфері цивільного захисту науково-педагогічними працівниками Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (ІДУНДЦЗ) під час занять організовується групова робота, робота у парах, індивідуальна робота тощо, сти-

мулюється взаємодія слухачів один з одним, з викладачем, з навчальною інформацією. Використання інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання, основою яких є взаємодія учасників процесу один з одним, дозволяє засвоювати новий матеріал через обмін досвідом та отримувати можливість для самореалізації, що сприяє активному навчанню здобувачів освіти.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика інноваційного навчання досить широка й давно цікавить науковців та педагогів. Вони постійно працюють над вдосконаленням освітнього процесу, намагаючись запроваджувати кращі світові стандарти та створювати нові. Проблемама інноваційних форм і методів навчання цікавилися Н. Бібік, О. Баханова, А. Бородай, О. Дорошенко, Ю. Мальований, С. Ніколаєв, О. Пометун та інші.

Інтеракцію можна трактувати як посилену діяльність між суб'єктами навчального процесу, а використання інтерактивних методів навчання — як способи цілеспрямованої посиленої взаємодії, взаємовпливу учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності, особистого життєвого досвіду з метою створення оптимальних умов підготовки майбутнього фахівця. Інтерактивна педагогічна взаємодія характеризується високим рівнем інтенсивності спілкування її учасників, їх комунікації, обміну діяльностями. "Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії" [2].

Із загальної проблематики цього напрямку досліджень можна виокремити питання класифікації. Спроб класифікувати інтерактивні методи навчання було досить багато. Зокрема це питання досліджували: В.В. Ніколін, Г.С. Кулініч, Е.Я. Голант, Г.С. Харханова та інші. Ярчук А.В. та Бочарова Н.О., опрацювавши різні джерела з цього питання доводять, що проблема класифікації ще залишається відкритою і зупиняються на деяких її аспектах. Так, наприклад, у своїй праці вони згадують класифікацію Е.Я. Голанта, який вперше класифікує методи навчання за мірою залучення тих, хто навчається, в навчальну діяльність. Пасивні методи навчання дослідниця визначає як "нетрудові методи готових знань", активні методи — "інтенсивні, активно-трудоі". Також науковці згадують дослідження В.В. Ніколіна та Г.С. Кулініч, які поділяють ігрові інтерактивні методи навчання на ігри, що підкоряються певним правилам (настільні, рухливі, комп'ютерні) та творчі ігри (рольові, ігри-змагання, комп'ютерні). Також автори за дидактичними цілями виокремлюють "ігри, спрямовані на вивчення нового матеріалу; ігри, спрямовані на перевірку знань; ігри, метою яких є закріплення і узагальнення пройденого матеріалу" [3].

Отже, проблема інтерактивного навчання ще потребує уваги як науковців, так і практиків. До проблемних питань, наприклад, можна віднести, по-перше, те, що досі не розроблено класифікації інтерактивних методів навчання, яка задовольнила всіх; по-друге, у наукових дослідженнях немає чіткого пояснення, чим відрізняються активні методи навчання від інтерактивних, а ті описи інтерактивних методів навчання, які є, не відбивають такої особистісної функції, як самореалізація. І цей список можна продовжувати.

МЕТА СТАТТІ

Тож, попри те, що озвучена проблематика активно і досить давно досліджується, усе ж відкритим залишається певне коло питань. Тому метою статті є пошук оптимальних інноваційних форм і методів навчання, зокрема для підготовки та перепідготовки фахівців державної сфери цивільного захисту. Для досягнення мети буде проведено аналіз науково-педагогічної літератури та узагальнено власний практичний досвід. Особливу увагу автори приділяють інтерактивним формам і методам навчання, які дозволяють швидко аналізувати інформацію, знаходити оптимальні шляхи вирішення завдань та розвивають

творчі, інтелектуальні та професійні характеристики особистості.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Заохочення активних методів навчання, що забезпечують компетентнісний та особистісно зорієнтований підходи, розвиток критичного мислення, є важливим елементом професійного розвитку працівників будь-якої сфери. Опрацювання наукової літератури й наш педагогічний досвід доводять, що головне завдання педагога сьогодні — створити під час заняття творчу атмосферу та умови для активного навчання. Це важливо, бо саме таке навчання є необхідною умовою інноваційної освіти, у якій мають переважати методи і технології навчання, спрямовані на самостійне засвоєння слухачами знань і набуття вмінь у процесі їхньої активної розумової і практичної діяльності [4]. Важливою умовою досягнення таких цілей є використання в навчальних аудиторіях інтерактивних форм та методів навчання.

"Термін "інтерактивний" походить від англійських слів "inter" — "взаємний" та "act" — "діяти", і означає "знаходитись у постійному діалозі, бути активним учасником". Відповідно, інтерактивне навчання — це навчання, побудоване на активній взаємодії викладача та учнів" [5].

Під час такого навчання слухачі вчать тонкощам комунікації з іншими учасниками групи, демократичності, критично мислити, створювати й приймати власні рішення тощо.

Як уже зазначалося, відповідно до різних підходів науковці виокремлюють різні групи інтерактивних методів навчання. Розглянемо деякі з них. Перша група, на якій зупинимось, — це ігрові інтерактивні методи навчання. Вони поділяються на імітаційні та неімітаційні методи. Імітаційні методи базуються на моделюванні ситуації із життя в умовах навчальної аудиторії. До них відносимо різноманітні навчальні ділові ігри, рольові ігри тощо. Неімітаційні методи орієнтовані на створення чогось нового з використанням як досвіду, так і вміння шукати, аналізувати і використовувати потрібний в тому чи іншому випадку матеріал. Сюди відносимо кейсовий метод, розроблення різноманітних проєктів, обговорення та обмін досвідом, аналіз професійних ситуацій. Наступна група методів — це неігрові інтерактивні методи навчання. До них відносять різного виду дискусії, наприклад, у вигляді круглого столу, диспути, форуми тощо, а також методи автентичного оцінювання досягнень слухачів (портфоліо).

Далі поглянемо на класифікацію методів активного навчання, запропоновану А.М. Смолкіним [6]. Дослідник виокремлює імітаційні методи активного навчання, до яких відносить заняття, під час яких слухачі відтворюють за допомогою імітації певні елементи зі своєї професійної діяльності. Нагадаємо, що імітаційні методи поділяються на ігрові й неігрові. До ігрових належать проведення ділових ігор, ігрового проектування тощо, а до неігрових відносять проведення аналізів конкретних ситуацій та прийняття рішень щодо вирішуваних завдань. Зупинимось на деяких з них.

До першої групи відносяться, зокрема, рольові ігри. Основою цього методу є те, що "учасники діють не від

свого імені, а демонструють поведінку та висловлюють почуття умовного персонажа" [7]. Для цього учасникам процесу потрібно ввійти в певну роль і програти її відповідно до поставлених завдань. Зазвичай виконувати роль легше, ніж діяти в конкретній ситуації від свого імені. З іншого боку, людина, програвши певну роль, стає спроможнішою виступити в подібній життєвій ситуації вже від власного імені.

Серед другої групи методів, заслуговує на увагу метод аналізу ситуацій, який передбачає "докладний розбір реальної або вигаданої історії", де описано певну реальну ситуацію, наприклад, з професійної сфери певної аудиторії. "Це дає змогу учасникам проаналізувати й обговорити ситуації, з якими вони можуть зіткнутися в реальному житті", вони "аналізують поведінку персонажів, передбачають, оцінюють наслідки різних варіантів їхньої поведінки" [7]. Така форма навчання дозволяє подивитися на ситуацію з різних боків і обрати найбільш оптимальне рішення для розв'язання певної проблеми.

Отже, можна вважати, що дидактична гра — це модель, яка дозволяє замінити реальне життя на навчальну вправу, яку можна виконувати за допомогою різних засобів та способів.

Методи активного навчання можна застосовувати у будь-який час навчального процесу: 1 етап — первинне оволодіння знаннями (проблемна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія); 2 етап — контроль знань (колективна розумова діяльність, тестування); 3 етап — формування професійних умінь, навичок на основі наявних знань і розвиток творчих здібностей.

У цьому контексті важливо згадати також технології колективно-групового навчання. Серед них виокремимо інтерактивні технології, які спрямовані на залучення до спільної роботи всіх учасників навчальної групи. Такі форми роботи добре згуртовують колектив, дозволяють учасникам працювати разом, допомагати один одному, вивчити значну кількість інформації за короткий час, знайти кілька варіантів для вирішення однієї проблеми тощо. Як показує практичний досвід, під час аудиторної роботи такі технології дуже добре сприймаються слухачами та позитивно впливають на засвоєння матеріалу з різних тем. Згадаємо деякі з тих, які були апробовані авторами статті в навчальних аудиторіях.

Найчастіше використовуваним можна вважати обговорення проблеми в загальному колі. Ця технологія використовується зазвичай разом з іншими методами, її метою є з'ясування певних питань, загострення уваги на важливих, актуальних та проблемних моментах теми, з одного боку, та можливість мотивувати слухачів щодо розвитку своєї пізнавальної діяльності, розширення опорних знань тощо — з іншого. Однією з форм такої групової роботи є технологія "Мікрофон". Її використання дозволяє провести опитування всієї аудиторії за короткий відрізок часу та отримати різні думки щодо певного питання. Подібну функцію виконує й інший прийом "незакінчені речення", який, окрім зазначеного, дозволяє ще глибше опрацювати певну тему, порівняти різні підходи тощо.

Іншим, не менш цікавим і використовуваним в навчальних аудиторіях прийомом, є мозковий штурм — "метод опитування, за якого приймаються будь-які

відповіді учасників щодо обговорюваної теми" [7]. Такий прийом дозволяє зібрати велику кількість думок, стимулює креативність і творчий підхід, дозволяє учасникам вільно висловлюватися, не обмежує. Використання методу мозкового штурму в навчальному процесі дозволяє вирішити такі завдання: сприяє творчому засвоєнню слухачами навчального матеріалу; встановлює зв'язок між теоретичними знаннями і практикою; активізує навчально-пізнавальну діяльність слухачів; формує здатність зосереджуватися на вирішенні актуальної проблеми; формує досвід колективної розумової діяльності.

Під час вивчення нової інформації та при узагальненні, повторенні вивченого доцільно використовувати технологію "навчаючи — учись". Вона дає можливість слухачам передати свої знання колегам. Використання цього методу підвищує самооцінку, інтерес до навчання, дозволяє розвивати мовлення та вміння слухати.

Для створення на занятті ситуації, яка дає змогу слухачам працювати разом з метою засвоєння великої кількості інформації за короткий проміжок часу добре зарекомендувала технологія "Ажурна пилка" ("Мозаїка", "Джиг-со"). Плюс її в тому, що нею можна замінити лекції за умови, коли потрібно, щоб слухачі отримали вступну інформацію до початку заняття або ж доповнити уже проведене заняття. Заохочує слухачів допомагати один одному вчитися, навчаючи.

Навчити слухачів самостійно вирішувати проблеми та приймати колективне рішення може допомогти використання на заняттях прийому "дерево рішень", що допомагає слухачам детально розглянути ситуацію, проаналізувати її та підготуватися до прийняття рішення.

Одним з найбільш ефективних активних методів навчання є ділова гра. Сучасна наука виокремлює три сфери застосування цього ігрового методу. Зокрема: 1) у навчальній сфері застосування методу здійснюється як для навчання, так і для підвищення кваліфікації; 2) можливість імітації майбутньої професії, вивчення можливих управлінських рішень та оцінка ефективних організаційних структур робить цей метод незамінним у дослідницькій сфері; 3) з метою аналізу компонентів визначених систем, розробки окремих складових систем цей метод використовують у практичній та оперативній сфері [8].

Активізація думок слухачів, підвищення самобутності майбутнього спеціаліста, внесення творчого характеру в навчання, наближення до майбутньої професійної діяльності — все це є педагогічною природою ділової гри [8]. Цей метод розкриває особистісний потенціал слухача: кожен учасник може продіагностувати свої можливості окремо та під час спільної роботи в групах. Кожен учасник ділової гри також має можливість побачити свої можливості та уміння в ході підготовки та проведенні таких занять. Роль викладача полягає в тому, щоб допомогти слухачеві обрати своє місце у грі, розкрити свої кращі якості та проявити їх у спілкуванні. Ділову гру готує та здійснює її координацію викладач. Тому ділова гра є контрольованою системою. Якщо гра проходить відповідно до підготовленого раніше сценарію, викладач не перешкоджає ігровим відносинам. Його роль — спостереження та оцінка діяльності студентів у ході гри. Викладач втручається лише тоді, коли

дії учасників виходять за межі сценарію та можуть вплинути на мету заняття.

У педагогічній діяльності ділову гру ми застосовуємо з метою вироблення в слухачів навичок прийняття управлінських рішень при виникненні надзвичайної ситуації. Ця діяльність передбачає наявність елементів ігрового моделювання та розподілу ролей між учасниками гри; визначення загальної мети для всього колективу, досягнення якої забезпечується взаємодією учасників гри.

Відштовхуючись від власного досвіду використання ділової гри під час навчання, хочемо відмітити як позитивні, так і проблемні моменти. Позитивне в застосуванні ділові ігри — це висока мотивація, емоційна насиченість процесу навчання; практична підготовка до професійної діяльності, отримання нових знань та вмій. До проблемних моментів ми б зарахували таке: підготовка такого заняття потребує багато часу; під час гри викладач постійно перебуває в високій психологічній напрузі, оскільки, з одного боку, має спостерігати за кількома групами та їхньою діяльністю окремо, а з іншого, сприймати весь процес, як єдине ціле; проведення таких занять вимагає від педагога перебування у безперервному творчому пошукові та володіння акторськими вміннями. Не менш важливою проблемою, на нашу думку, може бути неготовність чи небажання слухачів до роботи в такому форматі. Окрім того, варто сказати, що для успішного проведення заняття у формі ділової гри велике значення мають і інші чинники. Зокрема важливо пам'ятати, що викладач, який не має довірливого й постійного контакту з учасниками групи, не зможе провести таке заняття на належному рівні. Ділова гра будується на принципах колективної роботи, практичної корисності, демократичності, гласності, максимальній зайнятості кожного й необмеженої перспективи творчої діяльності. У ній мають використовуватися нові й прогресивні досягнення педагогічної теорії й практики. Тож, підсумовуючи, зауважимо, що використання ділової гри підвищує пізнавальну активність слухачів, розвиває та поліпшує їхні професійні навички, а викладачеві дозволяє бути креативним та сучасним.

Навчання як соціальний процес не може бути завершеним чи припиненим. Форми і методи навчання постійно оновлюються і змінюються разом з технічним прогресом. Поява нових форм навчання залежить від рівня освіченості населення, наявності технічних засобів навчання, доступності навчання, соціокультурних традицій тощо. На вимогу часу інноваційним кроком в організації освітнього процесу стало активне впровадження в українську систему освіти всіх рівнів дистанційних методів навчання, які можуть стати окремим видом заочної освіти з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій. Сучасні проблеми змішаної, дистанційної освіти обговорювалися, зокрема, на I Всеукраїнській науково-практичній конференції, яка відбулася в НАУ у червні 2020 р. [9]. Під час дистанційного навчання сучасні технології надають слухачам і викладачам можливість інтерактивно взаємодіяти. При цьому забезпечується доставка основного навчального матеріалу для самостійного його опрацювання слухачам [10]. Перевагою дистанційного навчання є можливість навчатись, перебуваючи в будь-якому місці, на

будь-якій відстані від навчального закладу. Основою такого навчання є взаємодія викладача й слухача в віртуальному просторі за допомогою комп'ютера та Інтернету. Тож в умовах боротьби людства з коронавірусом не випадково особливої актуальності почала набувати саме ця форма навчання. І вже сьогодні можна відзначити такі переваги: можливість навчатись у будь-який час, можливість навчатись у будь-якому місці, навчання без відриву від основної діяльності, можливість навчатись у своєму темпі, мобільність, індивідуальний підхід і, що важливо, дистанційна освіта дешевша, адже слухачу не доводиться витратити кошти на дорогу та проживання.

У дистанційних технологіях часто використовуються елементи очної форми навчання, про які йшлося вище. Окрім них, зараз популярними стають також такі педагогічні методики, як контекстне навчання, імітаційне навчання, проблемне навчання тощо.

Для запровадження та використання модерних форм і методів серед компетенцій сучасного педагога мають бути такі характеристики, як вміння використовувати можливостей мережних сервісів Web 2.0, Web 3.0, технологій організації навчання, зокрема, e-learning (електронне навчання), m-learning (мобільне навчання), b-learning (змішане навчання), f-learning (перевернуте навчання), u-learning (всепроникне навчання) у своїй професійній діяльності [5].

Отже, як показує досвід останніх місяців, основною формою роботи в освітній діяльності стало дистанційне та онлайн-навчання. Воно дозволяє розширити сферу освітніх послуг; використовувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні слухачів на всіх його етапах. Тож інноваційна та інтерактивна складова в дистанційному навчанні може не тільки забезпечити активне залучення слухачів до навчального процесу, але й дозволить їм разом керувати ним, підтримуючи прямий зв'язок з викладачем.

ВИСНОВОК

Проведений аналіз та наявний педагогічний досвід дозволяють зробити висновок, що сучасні інноваційні технології, які запроваджуються в освітню діяльність сфери цивільного захисту, сприяють активному навчанню слухачів, метою якого є самореалізація й самовдосконалення кожної особистості та її професійне зростання. Також вони є інструментом викладання, що, з одного боку, стимулює слухачів до отримання нових знань, дозволяє миттєвий зворотній зв'язок, покращує спілкування, а з іншого — вдосконалює викладацьку діяльність та підштовхує до творчого пошуку. Особливістю такого навчання є його орієнтованість на слухачів, що в результаті веде до високого рівня їхньої задоволеності. Такий висновок підтверджується наступними аргументами.

По-перше, інтерактивні методи навчання допомагають слухачам самореалізуватися, оскільки передбачають обов'язкову взаємодію учасників освітнього процесу. Робота в Інтернеті сприяє розвитку особистості, викликає у слухача відчуття участі в глобальному інформаційному просторі.

По-друге, ділова гра, що використовується педагогами для відпрацювання слухачами навичок спільної професійної діяльності, залишається однією з головних

психолого-педагогічних технологій процесу самореалізації.

По-третє, відчуття, отримувани слухачами від здійснюваної діяльності, яка забезпечується використанням під час навчальних занять різних інноваційних технологій, є невід'ємною частиною процесу самореалізації й самовдосконалення особистості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні змісту та складових сучасного інформаційно-освітнього середовища функціонального навчання (підвищення кваліфікації) керівного складу та фахівців у сфері цивільного захисту.

Література:

1. Башкір О.І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі / О.І. Башкір // Педагогіка та психологія. — 2018. — Вип. 60. — С. 33—44. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2018_60 (дата звернення: 08.06.2020).

2. Лекція 3. Інтерактивні технології навчання. Кейс-технології. — Режим доступу: <https://docplayer.net/83862473-Lekciya-3-interaktivni-tehnologiyi-navchannya-keys-tehnologiyi-interaktivni-tehnologiyi.html> (дата звернення: 12.06.2020).

3. Борисова Н. Застосування інтерактивних методів у процесі вивчення курсу "Ділова іноземна мова" на немовних факультетах / Н. Борисова // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди". Педагогіка. Психологія. Філософія. — 2013. — Вип. 28 (1). — С. 33—37. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2013_28_1_8 (дата звернення: 25.06.2020).

4. Ярчук А.В., Боcharова Н.О. Інтерактивне навчання як запровадження сучасних методів покращення якості освіти <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/12345-6789/10672> (дата звернення 02.07.2020).

5. Організація та проведення занять із застосуванням інноваційних методів: навчальний посібник / Укладачі: Волянський П.Б., Євсюков О.П., Михайлов В.М., Терент'єва А.В., Шихненко К.І. — К.: ІДУЦЗ, 2019. — С. 139.

6. Інтерактивні методи навчання. — Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/2316-interaktyvni-metody> (дата звернення 28.06.2020).

7. Основи здоров'язбережної компетентності. Курс підготовки вчителів. — Режим доступу: <http://multycourse.com.ua/ua/page/19/69> (дата звернення 28.06.2020).

8. Колупаєва Т., Міщеня О., Третяк О. Роль інтерактивних технологій навчання в особистісно-орієнтованій підготовці майбутніх учителів початкової школи. Інноватика у вихованні: збірник наукових праць. Рівне, 2019. № 9. — С. 172—181.

9. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: збірник наукових праць матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н.П. Муранова. — К.: НАУ, 2020. — С. 154.

10. Карташова Л.А., Бойченко О.А., Шеремет Т.І. Технології та принципи дистанційного навчання: фор-

мування цифрових компетентностей педагога-тьютора. — К., 2020. — С. 77.

References:

1. Bashkir, O. I. (2018), "Active and interactive teaching methods in higher education", *Pedahohika ta psykhohohiia*, [Online], vol. 60, p. 33—34, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2018_60_6 (Accessed 8 June 2020).

2. Brusentsova, L. (2020), "Lecture 3. Interactive learning technologies. Case technology", available at: <https://docplayer.net/83862473-Lekciya-3-interaktivni-tehnologiyi-navchannya-keys-tehnologiyi-interaktivni-tehnologiyi.html> (Accessed 12 June 2020).

3. Borysova, N. (2013), "Application of interactive methods in the process of studying the course "Business Foreign Language" at non-language faculties", *Humanitarnyj visnyk Derzhavnoho vyschoho navchal'noho zakladu "Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj derzhavnyj pedahohichnyj universytet imeni Hryhoriia Skovorody"*. *Pedahohika. Psykhohohiia. Filosofiia*, [Online], vol. 28, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2013_28_1_8 (Accessed 25 June 2020).

4. Yarchuk, A.V. and Bocharova, N.O. (2020), "Interactive learning as the introduction of modern methods to improve the quality of education", *Improving the educational process in higher education: a collection of scientific and methodological works*, [Online], vol. 28, available at: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/12345-6789/10672> (Accessed 02 July 2020).

5. Volians'kyj, P.B. Yevsiukov, O.P. Mykhajlov, V.M. Terent'ieva, A.V. and Shykhnenko, K.I. (2019), *Orhanizatsiia ta provedennia zaniat' iz zastosuvanniam innovatsijnykh metodiv: navchal'nyj posibnyk* [Organization and conduct of classes using innovative methods: textbook], IDUCZ, Kyiv, Ukraine.

6. [pedrada.com.ua](https://www.pedrada.com.ua) (2020), "Interactive teaching methods", available at: <https://www.pedrada.com.ua/article/2316-interaktyvni-metody> (Accessed 28 June 2020).

7. multycourse.com.ua (2020), "Basics of health competence. Teacher training course", available at: <http://multycourse.com.ua/ua/page/19/69> (Accessed 28 June 2020).

8. Kolupaieva, T. Mischenia, O. and Tretiak, O. (2019), "The role of interactive learning technologies in the personality-oriented training of future primary school teachers", *Innovatyka u vykhovanni: zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 9, pp. 172—181.

9. Muranova, N.P. (2020), "Distance education in Ukraine: innovative, legal, pedagogical aspects", *Zbirnyk naukovykh prats' materialiv I Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii* [I All-Ukrainian scientific-practical conference], National Aviation University, Kyiv, Ukraine.

10. Kartashova, L.A. Bojchenko, O.A. and Sheremet, T.I. (2020), *Tekhnologii ta pryntsyipy dystantsijnoho navchannia: formuvannia tsyfrovyykh kompetentnostej pedahoha-t'iutora* [Technologies and principles of distance learning: the formation of digital competencies of a tutor], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2020 р.